Milan Rúfus – Čítanie z údelu

(recenzia básnickej zbierky)

Predstavte si, že neviete nič o básnikovi, po ktorého knižke ste siahli. Akurát to, že sa narodil v roku 1928 a prvú zbierku s názvom **Až dozrieme** vydal v druhej polovici päťdesiatych rokov. To bolo asi v období, keď Miroslav Válek debutoval so svojou zbierkou Dotyky. To je naozaj málo, čo vieme. Skúsme teda otvoriť zbierku básní, čítať strofu po strofe a len z veršov poznať, aký človek ich písal. Jedná sa o zbierku básní Milana Rúfusa **Čítanie z údelu.**

Aké témy tu básnik spracúva? Tie najdôležitejšie, ktoré tvoria kostru zbierky, od ktorých sa potom odvíjajú ďalšie ako odtiene sú:

1 Téma jesene života a smrti
2 Téma dediny
3 Téma lásky
4 Téma prírody (jari)
5 Téma dieťaťa
6 Téma zbožnosti
7 Téma literatúry, básne, básnika
8 Téma psychológie duše človeka

Rozoberieme si teraz všetky podrobnejšie. Ešte musím upozorniť, že zbierka nie je škatuľka usporiadaná podľa šablóny jednotlivých tém, ale sú všetky prepletené, navzájom sa dopĺňajúce a ovplyvňujúce sa.

Téma jesene života a smrti spolu s témou dediny. Zdá sa, že autor je starým básnikom. Jasne o tom hovorí báseň *Náruživý testament*, v ktorej spomína na čas detstva stráveného na dedine. Áno, práve **dedina** často odznieva v zbierke. Dedina plná vdov, takých húževnatých a mätúco silných v svojej slabosti. A možno jedna z vdov, jeho matka, oddaná, verná, stĺp neochvejnej dohody. Vdovy, čo stratili svojich mužov, tvrdých robotou a mäkkých srdcom, zrobených z tvrdej práce a teraz ich spája len to, čo trvá až za hrob a zem je jediná hranica, čo oddeľuje ich samoty. Prichádza čas, keď sa presýpajú hroby a človek má na dosah srdca svojich blížnych. Vtedy sa zapaľujú sviečky na *Porubskom cmiteri* a vietor utešuje – láska a smrť sú blíženci. Takéto sú spomienky autora na detstvo dediny a blízkych. Ale či len takéto, v čiernom?

Téma dieťaťa. Jeho spomienky sa vinú *Krajinou detstva* a jej slastným klamom. Bojí sa navrátiť a vložiť prsty do rany, je údelom zostarnúť, vraví sentimentálne. Ale spomienky nielen na vlastné detstvo básnikovi napĺňajú srdce. Možno pohľad starca, možno starého otca, na deti pri *Jedličke* mu otvára srdce pred zázrakom detskej duše. Priam sa klania pred dieťaťom, či fialkou, iskričkou z vyhne stvorenia.

Zas majú k zemi kolená
tak blízko, že si kľakneš na ne
- Ochraňuj deti a všetko krehké, Pane! –

Téma prírody. Prirovnávajúc prvú fialku dieťaťu, prenesieme sa do sveta kvetov, do sveta jari. A básnik na prechádzke lesom, miernym svahom nahor, po dlhých útrapách zimy zazrie podbeľ a týmto kľúčom sa otvára bránam jari aj v duši. A tiež sú tu vŕby okolo potoka, či vlastne boli. Teraz sú brehy vyložené kameňmi a synteticky tvrdé, nikto už nedá svoju kožu na píšťalku pre radosť druhého. Pokrok je pokrok! Stúpa ďalej miernym svahom popri potoku, keď v okamihu, čo hneď pominie, zazrie poletovať pierko škovránka v prievane. Aj jar tak razom v okamihu vyhučí do kvetu, ako ešte rýchlejšie pominie. Básnik si pomyslí :

A že je všetko do času?
Do času, áno, skrze čas do večnosti.

To krása okamihu dotkla sa v ňom večnosti.

Téma lásky. Z prechádzky? Z práce? Zo školy? Veď je to jedno odkiaľ – odkiaľkoľvek. Vrátil sa domov. A doma ho privíta svojou prítomnosťou milovaná žena. A nie je to už láska ako kedysi za chlapčenských čias, s ranným oparom v hlave, s nežným naliehaním, čo išla okolo ešte len tak, len šla si. Aká teda láska? Taká, čo hlboko v priestore jej milovania je zo slov už len mlčanie. Milovanie, to splynutie do kruhu, do bytia, kde tí, čo mlčia, vedia o čom. Aj báseň mlčí v úžase, lebo ťažko nájsť slová tam, kde bytia býva veľa.

Môj Bože, potajme
mi šepká Tvoja tvár.
Že prežiť v podnájme
u anjela
je dar.

Teda láska, kde milujem je vyslovené srdcom tak potichu, že ústa vlastne mlčia. Ako vyjadriť za to všetko vďaku?

Téma zbožnosti. Povrazce božie sa prepletajú celou zbierkou. Prihováranie sa Bohu, vďaka, večne nezodpovedané otázky, pokora pred Bohom a vyznanie viery sú nosnou témou, ktorá neminie takmer žiadnu báseň. Širokú tému zbožnosti, ktorú považujem za najmohutnejšiu a autorovi najbližšiu, môžeme rozdeliť na tri základné celky. A to **vďaka pred Bohom** spojená s pokorou a vyznaním, ďalej **psychológia ľudskej duše**, jej rozorvanosť, hľadania pravdy a najhlbšieho jadra bytia v spojení s vierou a nakoniec **básnik, slovo, básnická tvorba** vo vzťahu k Bohu.

Téma vďaky? Len počúvajte:

A nadovšetko vďačný som Ti, Pane,
nadovšetko
a napriek tomu všetkému
za účasť na zázraku,

Akú silu čerpá autor v pokore, keď píše:

Koľko len bolo treba žiť
na takú pokoru, ktorá nás potom drží
ako zábradlie kyvotajúcej sa lávky
nad riečkou márnosti?

A báseň **Podbeľ** to je autorovo verím.

Téma psychológie ľudskej duše? Skúste si prečítať básne *Stále tak*, kde je duša zemou bohmi bičovaná, alebo báseň *Daj do poriadku svoj dom…* s jej biblickým odkazom na hľadanie samého seba. A nakoniec vzťah básnickej tvorby k Bohu. Ako málo sa dá povedať slovami z celého stvorenia, ako ťažko zachytiť súcno do slov, ako písať o bytí, kde básnik je vydedený slovami. A zostáva len mlčanie. Ťažko je básnikovi so svojím údelom, s jeho túžbou pokúšať slovo, kde Boh sám uprel ľuďom slova. Hovoria o tom básne ako *Ticho po básni, Neviditeľná schizma, Pri zábradlí, Môj rým* a veľa iných.

Na záver ako ukážku z autorovej dielne vyberám báseň **Podbeľ**, ktorá nahliada do autorovej viery.

Podbeľ.

Prvý tam býval podbeľ. Jeho hlávky
ako maličké baterky blikali kolmo nahor
do vertikály rozkvitnutých liesok.
Neviditeľné, drobné bytosti
hľadali nimi čosi sľubujúce.

Ako ten pred prahom, čo práve hľadá kľúče.
To nič, že ešte placho,
rozviedka jakživ býva opatrná.
Perie dá krídlam iba druhá vlna.
Tá prvá chodí s páperím
a otvára zem na verím.

Oddanosť, s ktorou sa vrhá kvet do náručia ešte chladnej prírody, taký zraniteľný kvet, zomiera vo svojej krehkosti každým momentom a jediné ženie jeho lupienky nahor – verím. Tak opatrne, placho ako prvé slová, čo vyrieknu sa láske, ešte len tušenej. V každej chvíli môže zomrieť nádej, jediným odmietnutím, a predsa oddá sa človek jej naliehaniu. Čo mu dá silu, ak nie – verím?

Ako teraz zhrnúť to všetko a čo povedať na záver o autorovi? Veď už samotný tento referát je zhrnutím a to len jednej zbierky. Dozvedeli sme sa niečo o autorovi po tom, čo sme siahli po zbierke **Čítanie z údelu?** Isteže. V krátkosti, že autor je duša zbožná, že najradšej má jar z ročných období a miluje hlboko svoju ženu. Že sa klania pred zázrakom detskej duše a báseň je podstatnou časťou jeho života. Že je krásne žiť a že žije rád. Je toho dosť, čo sme sa dozvedeli?

Ondrej Bašták Ďurán
1998